

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

EDUSKUNNAN VALTIOVARAINVALIOKUNNAN KUNTA- JA HYVINVOINTIJAOSTOLLE

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2023 ja valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024-2027

Oikeusvaltion takeet turvattava ja tuomioistuinten riippumattomuutta vahvistettava

Riippumattomat tuomioistuimet ovat olennainen osa oikeusvaltiota ja vallan kolmijako-oppia. Tuomioistuinlaitoksen perustehtävä on käsitellä ja ratkaista vireille tulevat asiat perus- ja ihmisoikeudet toteuttavalla tavalla. Tuomioistuinten tehokkaalla ja luotettavalla toiminnalla on keskeinen merkitys yhteiskunnan vakauden ja turvallisuuden kannalta. Toimintakyvystä on huolehdittava myös poikkeuksellisina aikoina (esim. LaVL 14/2022 vp ja LaVL 12/2022 v p).

Suomen ja Euroopan turvallisuusympäristön muutoksen ja taantuman vuoksi olosuhteet ovat poikkeukselliset.

Oikeusvaltiokehitys useissa eurooppalaisissa valtioissa on huolestuttava. Euroopassa on useita esimerkkejä oikeusvaltioon kohdistuvista nopeista ja vakavista loukkauksista, kuten Israel, Puola ja Unkari. Viimeisimpänä on Israelin julistama sotatila Hamasin hyökkäyksen johdosta ja Israelin korkeimman oikeuden tuomareiden nimitysmenettelyn tapahtuminen jatkossa poliitikoiden toimesta.

Poikkeusoloissa on erityisen tärkeää pitää yllä vakaita instituutioita, joihin kansalaiset luottavat. Taloudellisen toiminnan kannalta asiantuntevien, hyvin perusteltujen ratkaisujen saaminen oikeusriitoihin viivytyksettä, läpinäkyvässä oikeudenmukaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä on välttämätöntä. Riippumattomat ja riittävästi resursoidut tuomioistuimet varmistavat oikeusvaltion toiminnan perustan.

Perustuslain ja muun lainsäädännön muutostarpeet on arvioitava oikeusvaltion ja tuomioistuinten riippumattomuuden turvaamiseksi ja vahvistamiseksi. Ilman korjaavia toimenpiteitä Suomella on vaarana luisua samaan oikeusvaltiota uhkaavaan kehitykseen, joka on käynnissä kansainvälisesti.

Suomessa on kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen paljon määräaikaista tuomareita ja esittelijöitä. Tätä pidetään tuomioistuinten rakenteellista riippumattomuutta vaarantavana (LaVL 18/2022 vp, VaVM 12/2021 vp ja 36/2021 vp, vp, LaVL 11/2021 vp, LaVP 3/2021 vp, LaVL 8/2020 vp ja LaVL 11/2021 vp). Vaikka nyt saaduilla lisämäärärahoilla pystytään vakinaistamaan määräaikaista tuomareita, virkarakenteesta johtuen tuomioistuimissa tulee olemaan edelleen paljon määräaikaista tuomareita.

Tuomioistuinlaitoksen riittämättömään määrärahatilanteeseen, pitkiin käsittelyaikoihin, oikeudenkäyntien kalleuteen ja henkilöstön ylikuormittumiseen ja työhyvinvointiin on kiinnitetty jo pitkään vakavaa huomiota useiden tahojen toimesta.

Eduskunta on useissa yhteyksissä kantanut huolta oikeusministeriön hallinnonalan niukoista määrärahoista ja oikeusvaltion ja oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä. Tuomioistuinlaitoksen perusrahoitus on ollut pitkään riittämätön tuomioistuinten tehtäviin ja velvollisuuksiin nähden (ks. mm. LaVL 14/2023 vp, LaVM 31/2022 vp, LaVL 24/2022 vp, LaVL 18/2022 vp, LaVL 12/2022 vp, LaVL 19/2021 vp, LaVL 18/2021 vp, LaVL 17/2021 vp, LaVM 16/2021 vp, LaVL 11/2021 vp, LaVL 3/2021 vp, LaVL 3/2020 vp, LaVL 5/2019 vp, LaVL 22/2018 vp, LaVL 4/2018 vp, LaVL 13/2017 vp, LaVL 7/2017 vp, LaVL 7/2016 vp, LaVL 6/2015 vp, LaVL 6/2013 vp, LaVL 5/2012 vp, LaVL 18/2011 vp, LaVL 17/2011 vp, LaVL 13/2010 vp ja LaVL 6/2010 vp).

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että tuomioistuinten voimavaroista on huolehdittava myös taloudellisesti niukkoina aikoina (esim. PeVM 2/2016 vp, PeVL 19/2016 vp, PeVL 14/2016 vp, PeVL 9/2016 vp ja PeVL 29/2014 vp).

Laillisuusvalvonnassa on vuosien ajan pidetty yhtenä keskeisenä suomalaisena perus- ja ihmisoikeusongelmana oikeusprosessien pitkiä käsittelyaikoja ja tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteita, joita ovat määräaikaisten tuomareiden suuri määrä ja poliittisesti valitut lautamiehet. Viranomaisen tulee järjestää toimintansa siten, että asioiden viivytyksetön käsittely ei vaarannu myöskään ruuhkahuippujen aikana.

Toiminnan rahoittaminen toistuvasti määräaikaaisella rahoituksella vaarantaa tuomioistuinten riippumattomuutta.

Tuomioistuinlaitokselle esitetään merkittävää tasokorotusta

Henkilöstön lisäämiseen tarkoitettuja lisämäärärahoja ei tule käyttää ICT-menoihin

Tuomioistuinviraston arvio pysyvistä lisärahoituksen tarpeista on 30 milj. euroa vuosittain käsittelyaikojen lyhentämiseksi. Tämän lisäksi Tuomioistuinvirasto on esittänyt rahoitusta ruuhkien purkamiseksi 6-8 milj. euroa siirtymäajaksi.

Tuomioistuinlaitoksen 30 milj. euron perusrahoituksen vaje tunnustettiin myös valtioneuvoston ensimmäisessä selonteossa oikeudenhoidosta (VNS 13/2022). Selonteon mukaan oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaaminen ja oikeudenhoidon tavoitteisiin pääseminen edellyttävät pysyvää lisärahoitusta henkilöstöresursseihin keskimäärin 90 milj. euroa vuodessa. Tietojärjestelmiin ja toimitiloihin liittyvät määrärahatarpeet jätettiin selonteon ulkopuolelle.

Tällä hallituskaudella oikeudenhoidon toimijoiden rahoitusta lisätään asteittain aiempien päätösten sekä hallitusohjelmassa päätettyjen lisäpanostusten mukaisesti niin, että lisämäärärahat ovat 65 milj. euroa vuonna 2025, 80 milj. euroa vuonna 2026 ja 75 milj. euroa vuodesta 2027 lukien.

Teknisen kehyksen mukaisesti oikeudenhoidon toimijoille osoitetaan 30 milj. euroa vuonna 2024, 40 milj. euroa vuonna 2025, 55 milj. euroa vuonna 2026 ja 50 milj. euroa vuodesta 2027 lukien. Lisäksi oikeudenhoidon resursseja lisätään hallitusohjelmassa vuodesta 2025 lukien lisäksi 25 milj. eurolla. Tästä tuomioistuinlaitoksen osuus vahvistuu keväällä 2024 annettavassa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2025-2028.

Tuomioistuinlaitokselle esitetään ensi vuoden talousarvioesityksessä oikeudenhoidon resurssien varmistamiseksi ja käsittelyaikojen lyhentämiseksi pysyvää lisärahoitusta 19,4 milj. euroa. Myönnetty lisärahoitus kattaa kuitenkin vain osan rahoitustarpeesta. Tällä lisäyksellä ei päästä niihin käsittelyaikavoitteisiin, joita oikeudenhoidon selonteossa on esitetty.

Tuomioistuinviraston mukaan 19,4 milj. euron lisärahoituksella pystytään vakinaistamaan aikaisemmin määräaikaaisella rahoituksella ollutta henkilökuntaa ja lisäksi rekrytoimaan tuomioistuinlaitokselle lisää työvoimaa yhteensä noin 100 henkilöttyövuoden verran vuodesta 2024 lähtien. Määräaikaisten virkojen määrä vähenee Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan yhteensä 74 henkilöttyövuodella.

Talousarvioesitykseen sisältyy lisäksi rahoitusta uudistuksiin, joilla nopeutetaan lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä ja tehostetaan lähestymiskieltoja. Rikosasioiden käsittelyyn ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan ehdotetaan myös lisärahoitusta. Tämän rahoituksen määrä on yhteensä noin 3,2 milj. euroa. Lapsiin kohdistuvien rikosten nopeuttamista koskevan uudistuksen vaikutuksia tulee seurata uudistuksen voimaantulon jälkeen. Tuomariliiton arvion mukaan vaikutukset on aliarvioitu.

Oikeusministeriön hallinnonalalle osoitetaan hallitusohjelman mukaisesti vuodesta 2025 alkaen toimintameno säästö. Tuottavuusohjelman toimenpiteet tähtäävät 7 milj. euron säästöön vuonna 2024, 8 milj. euron säästöön vuonna 2025, 18 milj. euron säästöön vuonna 2026 ja 18 milj. euron säästöön vuonna 2027. Tuottavuusohjelman edellyttämiä leikkauksia ei saa kohdentaa tuomioistuimiin. Digitalisaatio ei tule tehostamaan tuomioistuinten toimintaa vielä vuosikausiin. Huomattavien kustannusten kasvun ja järjestelmien vakavien puutteiden vuoksi tavoiteltuja säästöjä ei varsin todennäköisesti saada myöhemminkään. Myöskään tilaratkaisut eivät mahdollista leikkauksia. Valtion toimitilastrategian linjauksia ei voida soveltaa sellaisenaan tuomioistuimiin. Tuomioistuinten erityisasema on otettava huomioon toimitiloissa ja sijoittelussa.

Tuomioistuinten määrärahoihin ei ehdoteta lisäystä ICT-menojen kasvun perusteella Tuomioistuinviraston keväällä tekemästä ehdotuksesta huolimatta. Tuomioistuinvirasto esitti lisäksi syksyllä Tuomioistuinlaitoksen täydentävässä talousarvioehdotuksessa 2024 lisämäärärahaa toimitilavuokrien korotuksiin. Tuomariliiton arvion mukaan kasvaneisiin ICT-menoihin ja toimitilavuokriin joudutaan käyttämään henkilöstön lisäämiseen tarkoitettuja lisämäärärahoja, jos menoihin ei saada erillistä määrärahalisäystä. Lakivaliokunta painotti valtioneuvoston selonteossa oikeudenhoidosta, että selonteossa esitettyä lisärahoitus ei tule käyttää tietojärjestelmiin tai toimitiloihin (LaVM 31/2022 vp). Lakivaliokunta toisti tämän vaatimuksen viimeisimmässä lausunnossaan (LaVL 14/2023 vp).

Nykytilan arviointia

Tuomioistuinlaitoksen työmäärään on vaikuttavat merkittävästi kansainvälistyminen, yhteiskunnalliset ilmiöt ja asioiden vaativuuden ja laajuuden kasvaminen ja monimutkaistuminen.

Käräjäoikeuksissa ei ole resurssipulasta johtuen mahdollisuutta käyttää vahvennettuja ammattituomarikokoonpanoja niin paljon kuin asioiden vaativuus ja laajuus edellyttäisivät. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään vaativia ja laajoja asioita vahvennetuissa tuomarikokoonpanoissa suhteellisesti vähemmän kuin muissa käräjäoikeuksissa. Erittäin huolestuttavaa on, että Tuomariliiton saamien tietojen mukaan Helsingin käräjäoikeudessa nuoret tuomarit eivät ole saaneet rikosasioissa vahvennettuja kokoonpanoja edes 7-10 päivää kestäviin pääkäsittelyihin. Resursseilla ei saisi olla vaikutusta ammattituomarikokoonpanojen käyttöön.

Yli vuoden vireillä olevien asioiden määrä on kaikilla tuomioistuinlinjoilla kasvanut viime vuosina. Taloudellisen tilanteen vuoksi summaaristen riita-asioiden ja konkurssiasioden määrä on niin ikään kasvanut. Asiaryhmittäin tarkasteltuna keskimääräiset käsittelyajat vaihtelevat merkittävästi. Edes kiireelliseksi laissa määrättyjä asiaryhmiä ei pystytä käsittelemään kiireellisenä yleisissä ja hallintotuomioistuimissa. Tähän on kiinnittänyt huomiota myös laillisuusvalvonnassa. Osassa asioita käsittelyajat ovat hyvin lyhyet, koska tuomioistuimissa ohjataan tavanomaisia rikosasioita tai julkisuutta saaneita asioita käsiteltäväksi ilman lakiin perustuvaa kiireellisyysperustetta normaalia käsittelyaikaa nopeammin.

Tuomioistuinten toimintaedellytykset on turvattava pitkäjänteisesti. Tuomioistuinten toimintaa on rahoitettu merkittävässä määrin määrärahoilla ja siirtomäärärahoilla. Samaan aikaan tuomioistuinlaitoksen määrärahoja on leikattu. Tuomioistuimille osoitettu lisämäärärahat ovat lähinnä kompensoineet leikkauksia.

Tuomioistuimissa on tehty lukuisia kokonais- ja osauudistuksia 90-luvulta lähtien. Tuomioistuinten rakenneuudistusten ja lainsäädäntöhankkeiden lainvalmistelussa on ollut pitkään merkittäviä puutteita taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. Uudistusten työmäärää lisääviä vaikutuksia aliarvioidaan säännönmukaisesti ja vähentäviä vaikutuksia yliarvioidaan. Tuomioistuinlaitoksen toiminnasta puuttuu systemaattinen uudistusten ja muutosten aiheuttamien jälkiseuranta. Lainvalmistelun riittämättömät resurssit näkyvät vaikutusarvioinneissa yleisesti (VaVL 3/2021 vp).

Koko viranomaisketjun tasapuolinen rahoittaminen ei ole käytännössä toteutunut kaikissa uudistuksissa oikeasuhtaisesti tuomioistuinten osalta. Poliisin ja syyttäjien lisärahoituksen vaikutuksia tuomioistuinten työmäärään on seurattava ja varmistettava koko ketjun rahoitus.

Jonkin asiaryhmän kiireelliseksi säätäminen ei lisää tuomioistuinten mahdollisuuksia käsitellä asioita joutuisasti, mikäli samalla ei huolehdi niiden resursseista.

Oikeudenkäyntikulujen kasvu ja kuluriski uhkaavat kansalaisten ja yritysten oikeusturvaa ja vakavimmillaan estää oikeuksiin pääsyä. Oikeudenkäyntikuluja koskevaa uudistusta on jatkettava. Mahdollisuus kohtuullistaa aikaisempaa oikeudenkäyntikuluja ei ole yksin riittävä keino. Jos asianomaiset eivät enää uskalla tai kykene hakemaan oikeussuojaa tuomioistuimelta, se on omiaan heikentämään luottamusta koko tuomioistuinlaitokseen.

Suomalaisissa tuomioistuimissa käsitellään vähiten riita-asioita EU:ssa CEPEJin raportin mukaan. Tämän arvellaan johtuvan osaltaan kalliiden ja pitkien oikeudenkäyntien pelosta.

Prosessikynnyksen nousua on pidetty ongelmallisena muun ohella siksi, että tuomioistuimet eivät tällöin kykene täysimääräisesti täyttämään tehtävänsä oikeussuojan takaajana ja konfliktinratkaisijana.

Videotallennusuudistus asettaa huomattavia vaatimuksia prosessinjohtolle kärjäoikeuksissa ja erityisesti alkuvaiheessa myös hovioikeuksissa. Tuomariliitto on arvioinut muun muassa prosessinjohtokoulutustarpeen laajemmaksi kuin Tuomioistuinvirasto. Uudistus tulee väistämättä työmäärän kasvun takia lisäämään henkilöstön tarvetta tuomareiden, esittelijöiden ja muun avustavavan henkilökunnan. Indeksoinnin aiheuttaman lisätyön lisäksi asioiden valmistelu valmisteluistuntoineen tulee viemään nykyistä enemmän aikaa kärjäoikeuksissa. Ruotsissa käsittelyajat pitenivät sekä kärjäoikeuksissa että hovioikeuksissa. Järjestelmän vaatimiin lisäkustannuksiin on osoitettava lisärahoitus täysimääräisesti (LaVM 16/2021 vp).

Tuomareiden koulutusjärjestelmän uudistus ei ole vastannut koulutustarpeisiin

Lakivaliokunta kiinnitti huomiota (LaVL 14/2023), että oikeudenhoidon laadun parantamiseen ei sisälly lisämäärärahaa talousarvioesitykseen ja julkisen talouden suunnitelmaan. Tuomareiden koulutusjärjestelmään panostaminen pitää nähdä välttämättömänä lainkäytön laatua ja tehokkuutta edistävänä investointina ja osana työnantajakuvan parantamista.

Tuomariliitto on ollut pitkään huolissaan, että tuomarinkoulutuslautakunnan ja Tuomioistuinviraston resurssit ovat alimitoitettut niiden tehtäviin nähden. Tuomioistuimille koulutukseen kohdennettujen voimavarojen tulisi olla merkittävästi suuremmat (LaVL 11/2021 vp, LaVP 3/2021 vp, LaVL 22/2018 vp ja VaVM 2018 vp).

Tuomareiden koulutusjärjestelmän uudistus ei ole pystynyt vastaamaan koulutustarpeisiin ja uusien tuomareiden tuottamiseen sukupolven vaihdoksessa. Kärjästuomareiden kouluttamisvastuu on käytännössä siirtynyt hovioikeuksista kärjäoikeuksille. Tähän on vaikuttanut osaltaan hovioikeuksien esittelijöiden määrän vähentäminen. Esittelijän ura kehittää monipuolisesti tuomarilta vaadittavia tietoja ja taitoja. Tästä syystä pitäisi pohtia esittelijöidenkin lisäämistä nykyisestä.

Tuomareiden, esittelijöiden ja kansliahenkilökunnan suuri vaihtuvuus aiheuttavat jatkuvaa koulutustarvetta kaikissa tuomioistuimissa ja heijastuvat merkittävästi henkilökunnan työmäärään.

Tuomareiden täydennyskoulutus ei vastaa sisällöllisesti ja määrällisesti koulutustarpeita eikä tuomioistuinlaissa asetettua velvollisuutta järjestää koulutusta tuomarikunnalle.

Tuomioistuinviraston suunnittelemaa koulutusta on jouduttu peruuttamaan ja siirtämään loppuvuodesta 2022 ja kuluvana vuonna merkittävässä määrin resurssipulan vuoksi. Mahdollisuutta osallistua koulutukseen siinä määrin kuin olisi tarpeen ei ole myöskään kyetty käytännössä takaamaan. Tuomariliiton teettämistä kyselyistä ilmenee, että ammattitaidon ylläpitäminen ja osaamisen kehittäminen edellyttävät edelleen merkittävässä määrin tuomareiden ja esittelijöiden vapaa-ajan käyttöä.

Koulutuspäivien määrän pitäisi olla vähintään 10 päivään vuodessa. Täydennyskoulutukseen käytettävän ajan palkkakustannus laskettuna 10 koulutuspäivällä on noin 6 milj. euroa. Lisäksi on otettava huomioon tuomareiden ja esittelijöiden perehdyttämiseen ja mentorointiin sekä

käräjänotaareiden tutorointiin käytettävä aika. Tuomariliiton arvion mukaan täydennyskoulutuksen sisällön tuottamiseen tarvitaan lisäksi 1 milj. euroa.

Tuomariliitto on ehdottanut tuomioistuinharjoittelun kehittämistä osana koulutusjärjestelmän kokonaistarkastelua. Tuomioistuinharjoittelua (auskultointi) on kehitettävä tuomioistuinlaitoksen tarpeista lähtien. Tuomioistuinharjoittelun tavoitteita ja toteutustapaa on arvioitava avoimesti ja laajasti. Käräjänotaarien määrän lisääminen on otettava huomioon tuomioistuinlaitoksen resursseissa.

Käräjänotaarien ja asessoreiden määrään lisääminen nykyisestä edellyttää merkittävää lisärahoitusta

Tuomariliitto on kannattanut käräjänotaarien ja asessoreiden määrän lisäämistä.

Tuomariliiton saamien tietojen mukaan Tuomioistuinvirasto esittää tuomioistuinlaitoksen kehusehdotuksessa 2025-2028 hovioikeuksien presidenttien aloitteesta käräjänotaarien määrän lisäämistä 40 henkilötyövuodella ja asessorien määrän lisäämistä ainakin 10 henkilötyövuodella. Määrärahaesityksessä ei ole kuitenkaan otettu huomioon käräjänotaarien ja asessorien lisäämisen vaikutusta muiden henkilöstöryhmien ja tuomarinkoulutuslautakunnan työmäärään sekä koulutuksen järjestämiseen. Käräjänotaarien ja asessorien haastatteluihin sitoutuu työaika tuomioistumissa. Työmäärän lisääntymiseen vaikuttaa se, miten notaarien ja asessorien ohjaus käytännössä organisoidaan tuomioistuimissa. Tutortuomareiden ja mentoreiden tekemä ohjaus on pois lainkäytöstä. Käräjänotaarien ja asessorin määrän lisäys vaikuttaa myös kansliahenkikökunnan, esihenkilöiden ja hallinnon työmäärään.

Tuomariliiton arvion mukaan tutorit käyttävät vähintään 1-2 tuntia viikossa käräjänotaarien ohjaamiseen. Työmäärän lisäys on laskettuna 200 tehollisella työpäivällä vuodessa 8-16 henkilötyövuotta. Asessorien osalta vastaava lainkäyttöhenkilökunnan työmäärän lisäys on 2-4 henkilötyövuotta. Tuomariliiton arvion mukaan käräjäsihteereitä tarvitaan lisää vähintään 8 henkilötyövuotta, esihenkilöitä 3 henkilötyövuotta ja Tuomioistuinvirastoon ja Tuomarinkoulutuslautakuntaan 0,5 henkilötyövuotta sekä lisärahoitusta koulutuksen toteuttamiseen.

Monissa auskultointikokemuksissa perehdytys ja työnohjaus koetaan riittämättömäksi. Jos halutaan parantaa tätä kokemusta, se edellyttää huomattavasti nykyistä suurempaa panostusta ja resurssointia mukaan lukien mahdollisuus käyttää sihteeripalveluja.

Tietojärjestelmä uudistukset eivät ole tuoneet säästöjä eivätkä tehostaneet työntekoa

Tietojärjestelmähankkeisiin AIPAn ja HAIPAn kohdistuneet odotukset eivät ole toteutuneet. AIPA-hanke on aloitettu vuonna 2010. AIPAn käyttöönotto on viivästynyt vuosilla. Tuomariliiton arvion mukaan alkuperäinen kustannusarvio on kolminkertaistunut. Laskennalliset tuottavuusparannukset (150 htv=7,8 milj. euroa) on ennakolta leikattu jo vuosia sitten toimintamäärärahoista.

AIPAn käyttöönotto rikosasioissa on siirtynyt suorituskyvyssä ja toiminnoissa olleiden vakavien ongelmien vuoksi. Viimeisimmän tiedon mukaan valtakunnallinen käyttöönotto on ensi keväänä. Aikataulujen jatkuvasta muuttumisesta on aiheutunut merkittävästi ylimääräistä työtä, kustannuksia ja hukkaan mennyttä koulutusta. AIPasta puuttuu keskeisiä toimintoja, kuten asiakasportaali,

määräaikaiseuranta ja tilasto-ominaisuuksia. Siviiliasioissa käyttöön otettu järjestelmä on lisännyt käräjäsihteerien ja kärjätuomareiden työtä. Vastaavanlaisia puutteita on ollut myös hallintotuomioistuimissa käytössä olevassa HAIPAssa.

ICT-kustannusten kasvuun ja tietojärjestelmien AIPAn ja HAIPAn toimintojen kehittämiseksi ja asiakasportaalien luomiseksi sekä toimintavarmuuden varmistamiseksi tarvitaan vähintään 15 milj. euroa. Tuomioistuinvirasto ehdotti keväällä ICT-menojen kasvun perusteella noin 14 milj. euron lisämäärärahaa vuodelle 2024, mutta sitä ei ole hyväksytty talousarvioesitykseen. Tuomariliiton arvion mukaan aikaisemmin käyttöön otettujen ja uusien tietojärjestelmien osien jatkokehittäminen ja ylläpito edellyttävät merkittävää lisärahoitusta.

Uuden tietojärjestelmän AIPA:n käyttöönotto rikosasioissa ja hovioikeuksissa vuonna 2024 tulee vaikuttamaan merkittävästi tuomioistuinten työhön ja hidastamaan asioiden käsittelyä järjestelmissä olevien toiminnallisten puutteiden takia.

Henkilökunta on vakavasti kuormittunutta ja tuomioistuinuran houkuttelevuus on heikentynyt

Tuomariliitto on vakavasti huolissaan henkilöstön jaksamisesta ja sen vaikutuksista oikeusturvaan sekä tuomioistuinten houkuttelevuuteen työnantajana.

Tuomioistuinten lisäksi eduskunta on kiinnittänyt toistuvasti huomiota henkilöstön ylikuormittumiseen (esim. LaVM 31/2022 vp, LaVL 18/2022 vp, LaVL 18/2021 vp, VaVM 33/2021 vp, VaVM 36/2020 vp, LaVL 8/2020 vp ja LaVL 3/2020 vp).

Tuomariliitto on selvittänyt kyselyillä asiaa vuonna 2019 ja 2021. Tulokset osoittivat, että tuomareiden, esittelijöiden ja kärjänotaareiden työmäärä on kasvanut entisestään ja että he ovat vakavasti kuormittuneita. Puolet vastaajista koki stressioireita tai työuupumusta aina tai usein. Vastaajista kaksi kolmasosaa piti työmäärää liian suurena. Kahdella kolmasosalla ei ollut riittävästi aikaa juttujen valmisteluun ja tuomioiden kirjoittamiseen ja kouluttautua. Ammattitaidon ylläpitäminen ja osaamisen kehittäminen edellyttivät vapaa ajan käyttöä. Harmaan ylityön tekeminen ja sairaana työskentely oli tavanomaista. Tietojärjestelmät vaikeuttivat työntekoa. Uusi ilmiö on tuomarinuran houkuttelevuuden selvä heikentyminen. Alan vaihtoa harkitsevien tai jo vaihtaneiden määrä oli suuri. Syyksi ilmoitettiin liiallinen työmäärä ja palkkauksen jälkeenjääneisyys.

Selvitysten jälkeen on käynyt ilmi, että määräaikaiset nuoret tuomarit kokevat merkittävää painetta suuren työmäärän ja avustavan henkilökunnan tehtävien valumisesta tuomareille.

Syksyllä 2022 toteutetun työaikaseurannan perusteella voidaan arvioida, että valtio säästää ns. harmaalla ylityöllä vuodessa 13,8 milj. euroa.

Suomessa on vähän avustavaa henkilökuntaa verrattuna muihin Euroopan maihin CEPEJin raportin mukaan. Avustavan henkilökunnan jatkuva vaihtuvuus ja kokemattomuus sekä uusien tietojärjestelmien toiminnalliset puutteet ja luotettavuusongelmat ovat lisänneet työmäärää.

Tuomioistuimilla on merkittäviä rekrytointihaasteita, koska työnantaja ei ole kilpailukykyinen verrattuna muihin lakimiestehtäviin muun muassa suuren työmäärän ja palkkauksen

jälkeenjääneisyyden vuoksi. Lyhyet toisiaan seuraavat virkasuhteet lisäävät epävarmuutta palvelussuhteen jatkuvuudesta, mikä lisää vaihtuvuutta ja heikentää työn houkuttelevuutta. Rekrytointiongelmien koskevat kaikkia henkilöstöryhmiä. Erityisesti hallinto-oikeuksista on tähän mennessä siirtynyt tuomareita ja esittelijöitä tuomioistuinnan ulkopuolelle. Tuomioistuinten saaman lisärahoituksen myötä osaavan ja kokeneen henkilökunnan rekrytointivaikeudet ja perehdyttäminen tulevat kasvamaan entisestään.

Tuomariliitto ei pidä tarpeellisena koulutuspaikkojen lisäämistä eikä muuntokoulusta. Kuten viestintäoikeuden professori Päivi Korpisaari kirjoitti Juristiuutisissa, oikeushallinnon resurssipulan helpottamiseksi keskittyminen urapolun vetovoimaan olisi nopeampi ja käytännöllisempi ratkaisu tarjoamalla muun muassa kilpailukykyisempi palkkataso ja mahdollisuudet vakituisiin virkasuhteisiin.

Tuomariliiton johtopäätökset lisämäärärahatarpeesta ja toimenpide-ehdotukset:

Tuomioistuinlaitoksen henkilöstön pysyvä lisärahoitustarve on 30 milj. euroa vuosittain. Tämän lisäksi tarvitaan lisärahoitusta ruuhkien purkamiseksi 6-8 milj. euroa siirtymäajaksi.

ICT-kustannusten kasvuun ja tietojärjestelmien AIPAn ja HAIPAn toimintojen ja asiakasportaalien kehittämiseksi ja luomiseksi sekä toimintavarmuuden varmistamiseksi tarvitaan välittömästi vähintään 15 milj. euroa.

Uuteen hallitusohjelmaan kirjatun tuottavuusohjelman edellyttämää leikkauksia ei saa kohdentaa tuomioistuinlaitokseen. Digitalisaatio ei tule tehostamaan tuomioistuinten toimintaa vielä vuosikausiin eivätkä myöskään tilaratkaisut mahdollista tätä.

Aikaisempien hallitusten tekemät JTS-miljardin tuottavuussäästöön perustuvat leikkaukset on poistettava tai kompensoitava lisämäärärahalta.

Täydennyskoulutuksen suunnitteluun ja koulutustarjonnan lisäämiseen muun muassa erityisosaamisen kehittämiseksi tarvitaan 1 milj. euroa.

Käräjänotaarien ja asessorien määrän lisääminen vaatii välittömien vuosipalkkakustannusten lisäksi lisärahoitusta kompensoimaan henkilökunnan tästä johtuvan työmäärän lisäystä.

Suullisen todistelun videotallentamisen koulutuksen edellyttämä lisämäärärahatarve on vähintään 3,5 milj. euroa. Uudistus vaatii merkittävästi enemmän resursseja syyttäjien, tuomareiden ja esittelijöiden prosessioikeudelliseen täydennyskoulutukseen kuin on arvioitu (HE 133/2021 vp). Lisäksi on koulutettava käräjäsihteereitä ja muuta avustavaa henkilökuntaa. Lisäksi tarvitaan lisäresursseja työmäärän lisääntymisen vuoksi.

Tuomioistuinvirastolle tulee antaa oikeus tehdä tarvittaessa talousarvioehdotus suoraan eduskunnalle.

Tuomarikunnan palkkaus on irrotettava virkaehtosopimusjärjestelmästä ja säädettävä erillinen laki (ns. lakipalkka) kansainvälisten suositusten mukaisesti.

Samaa ja samanarvoista työtä tekeville tuomareille on maksettava sama palkka. Tämä oikeus ei toteudu käytännössä tuomioistuimissa. Lainvastainen ja yhdenvertaisuutta rikkova palkkausjärjestelmä on korjattava.

Suomessa on kansainvälisesti vertaillen erittäin paljon määräaikaista tuomareita ja esittelijöitä. Määräaikaaisuudet ovat omiaan vaarantamaan tuomarin riippumattomuutta.

Lautamiesjärjestelmä on lakkautettava. Lautamiesten tuomioistuinten riippumattomuutta vaarantavan valintajärjestelmän uudistaminen ei ole riittävää. Lautamiesten osallistuminen vaativien asioiden käsittelyyn ei paranna oikeusturvaa.

Tuomareihin ja muuhun henkilökuntaan kohdistuva epäasiallinen vaikuttaminen ns. maalittaminen on kriminalisoitava.

Tuomareiden koulutusjärjestelmän kehittämistä on jatkettava. Samalla on arvioitava Tuomioistuinviraston ja Tuomarinkoulutuslautakunnan välistä työnjakoa. Tuomioistuinharjoittelua on kehitettävä. Käräjänotaarien määrän lisääminen on otettava huomioon tuomioistuinlaitoksen resursseissa.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevaa uudistusta on jatkettava. Tuomioistuinten aikaisempaa laajempi mahdollisuus kohtuullistaa kuluja ei ole riittävä muutos. Keinoja vaikuttaa oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten kasvuun ja pienentää kuluja tarvitaan enemmän.

Riita- ja hakemusasioiden oikeudenkäyntimenettelyn kokonaistarkastelun yhteydessä on toteutettava oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten tarkastelu.

Hyvinvoiva henkilökunta on osa oikeusturvaa. Henkilöstö on kuormittunutta. Tuomarit eivät pysty panostamaan asioiden valmisteluun ja tuomioiden kirjoittamiseen ja kouluttautumiseen haluamallaan tavalla liian suuren työmäärän, avustavan henkilökunnan vaihtuvuuden ja tietojärjestelmien puutteiden ja koulutustarjonnan riittämättömyyden takia.

Tuomioistuinuran houkuttelevuutta ja kilpailukykyä on parannettava korjaamalla jälkeenyäännyt virka- ja palkkaus rakenne sekä panostamalla merkittävästi nykyistä enemmän koulutukseen, työvälineisiin ja työoloihin.

Tuomioistuinmista siirrytään muihin lakimiestehtäviin. Tuomioistuinlaitos arvostettuna työnantajana on menettänyt vetovoimansa.

Lausunto on käsitelty Tuomariliiton hallituksessa sähköpostitse 13.11.2023.

Helsingissä 13.11.2023

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

Anna Pitkänen

Minna Hällström

puheenjohtaja

varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnanyhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.